

▼ แบบ-รับ มิโกะกำลังร่ายรำตามจังหวัด-เวลาง

พิธีแรกนา :

ข้าวคือหัวใจหลักของคนญี่ปุ่น

| กณัญญา เมตฺลือ : |

เมื่อเข้าเดือนมิถุนายน ฝนเริ่มตกถี่ขึ้น กรมอุตุนิยมวิทยาประกาศว่าฤดูฝนในไอนิกินว่า คิวชู ชิโกะกุ คิงคิ ไล่ซึนเหนือไปถึงฮกกุริกุ จรดโทฮอกกุ ทวยอยเริ่มขึ้นแล้ว ชาวไร่ชาวนาได้เริ่มทตน้ำเข้านา ลงกล้าปลุกข้าวกันโดยพร้อมเพียง ช่วงนี้เองเป็นช่วงที่ศาลชินโตใหญ่่น้อยทั่วประเทศต่างพากันจัดพิธีแรกนาคบหน้าในครอบครัวของตน บ้างก็อยู่ภายในบริเวณเดียวกับศาลบ้างก็อยู่ห่างออกไป

ทุกวันที่ 10 มิถุนายนศาลฟูชิมิอินาริไทเซะ ศาลชินโตที่มีเสาโทริอิสีแดงเรียงรายกันเป็นพัน ๆ เสาจะจัดพิธีแรกนาที่สืบทอดกันมาแต่โบราณกาลเริ่มจากพระชินโต และมีโกะนำ ขบวนสากะโอะโตะเม (หญิงปลุกข้าว) ขึ้นไปรับพรจากเทพเจ้าที่ศาลเอก นำต้นกล้าที่ผ่านการปลุกเสกใส่หีบไม้ “โกะเฮบิตสุ” ลงยันต์กระดาดชาวลัญลักษณ์เทพเจ้าชินโตมุ่งหน้าลงไปที่ประมหน้าทุ่งนาขนาดราว 330 ตารางเมตรทางด้านทิศเหนือของศาลเอก

เมื่อทุกคนพร้อมที่ประมราว 14.00 น. พระชินโตก็จะส่งมอบต้นกล้าให้ตัวแทนชาวนา นำไปลงในนาหน้าประมพร้อม ๆ กันนั้น หนึ่งในบรรดามิโกะก็จะเริ่มตีตจะเข้ และขับกล่อมเพลง “โอะทะอะอะอะตะ” (เพลงปลุกข้าว) เนื้อหาเพื่ออัญเชิญเทพเจ้าอินาริที่สถิตย์อยู่บนเขายามาชิโระยะ หมั่นเสด็จลงมาปกป้องดูแลต้นข้าว ให้ออกรวงสมบูรณ์จนกว่าจะเก็บเกี่ยวได้ มิโกะอีก 4 คนที่เหลือใน

▲ พระชินโตทำพิธีเปิดป่าสิ่งไม่ดังามก่อนเริ่มลงกล้าในนา

▲ พระชินโตส่งมอบต้นกล้าปลูกเสกให้หัวหน้าคณะชาวนา

อาการสับสนแฮอัน ด้านนอกสี่เหลี่ยมอ่อน ด้านในสี่เหลี่ยมก็จะร้ายรำ รับ และส่งพลังจากเทพเจ้าไปสู่บรรดาหญิงปลูกข้าว สาโอะโทะเมที่ กำลังลงกล้าอย่างคล่องแคล่ว

กิโมโนผ้าฝ้ายหยาบ ๆ สีฟ้าสด กางเกงฮากามาสะสีแดง กับ หมวกทอจากใบหญ้ารูปร่างกลมใหญ่ปิดใบหน้าของสาโอะโทะเม สะท้อนบนผิวน้ำที่หล่อเลี้ยงนาในวันที่ผู้เขียนไปชมนั้น ช่างงดงาม จนอดกดชัตเตอร์ถ่ายภาพแล้ว ภาพเล่าไม่ได้ เสียงเพลงเบา ๆ ไพเราะลึนหู และการรำยาวตามจังหวะเพลงของมิโกะ ก็ช่วยทำให้ ทั้งชาวนาที่ลงกล้า และทั้งผู้ที่มาชมพิธี ผ่อนคลายสามารถสัมผัส ความเชื่อ ความเคารพต่อเทพเจ้า ตลอดจนความสำคัญของ “ข้าว” ที่ผู้คนกินเป็นธัญญาหารหลักได้อย่างเป็นรูปธรรม นับเป็นประเพณี สำคัญที่น่าจดจำอย่างหนึ่งของชินโตก็ว่าได้

การปลูกข้าวเริ่มจากเอเชียก่อนที่จะเผยแพร่มายังญี่ปุ่นเมื่อราว 2,000-3,000 ปีที่แล้ว โดยเริ่มจากคิวชูซึ่งมีอุณหภูมิ และความชื้นสูงกว่าภูมิภาคอื่น หลังจากนั้นจึงขยายไปยังคิงคิ คันโต และโทฮอกกุอย่างรวดเร็ว **ความที่การปลูกข้าวจำเป็นต้องใช้แรงงานจำนวนมาก ผู้คนจึงพากันตั้งรกรากที่ใดที่หนึ่ง อยู่อาศัย แบ่งหน้าที่มีผู้ปกครองดูแล จนกลายเป็นหมู่บ้าน เป็นเมืองเกิด เป็นแผ่นดิน “ยามาโตะ” ราวศตวรรษที่ 4 มีการขุดคลองระบายน้ำ การชลประทาน เครื่องไม้เครื่องมือในการทำนา ถูกประดิษฐ์คิดค้นขึ้นมากมาย ใครผลิตหรือสะสมข้าวได้มากกว่าผู้อื่นก็มีสิทธิ์มีเสียงดังกว่า ผู้คนจึงพยายาม คิดค้นพันธุ์ข้าวที่ทนต่อความหนาวเย็น ปลูกเก็บเกี่ยวได้แม้ในที่หนาว การแปลงพันธุ์ข้าวจึงเกิดขึ้นตามลำดับ**

ในปีค.ศ. 645 ญี่ปุ่นได้ปฏิรูปการปกครองประเทศครั้งใหญ่ เป็นที่รู้จักกันในนามของ “ไทคะโนะโคชิน” การปกครองแผ่นดินยามาโตะที่แยกกันอยู่ในมือของผู้มีอำนาจ (โกซกกุ) ตามหัวเมืองต่าง ๆ ถูกรวมกันเป็นประเทศภายใต้นามว่า “นิปปอน” มีจักรพรรดิ (เทนโน) เป็นผู้ปกครองสูงสุด กฎหมายถูกตราขึ้นให้ที่นาเป็นสมบัติของประเทศ ผู้คนได้รับการจัดสรรที่นาให้จำนวนหนึ่ง โดยมีข้อแม้ว่าต้องส่งข้าวที่ผลิตได้ร้อยละ 3 เป็นส่วยแก่ผู้ปกครอง ข้าวจึงกลายมาเป็นสินค้าเศรษฐกิจนับแต่นั้นมา

▲ ต้นกล้าปลูกเสกในหีบไม้มาถึงประัง

▲ Saotome ในกิโมโนสีฟ้า กางเกง Hakama สีแดงสด

▲ Saotome นยอยลงกล้าตามลำดับ

▲ งานบ่มรวงดงามมาก

▲ อารงนัสบียฮอนด้านนอกสี่เขียวฮอนด้านในสี่สี

▲ พิธีเรียบง่ายแต่ศักดิ์สิทธิ์

▲ Senbon Torii เป็นจุดที่นักท่องเที่ยวโปรดปราน

โทโยะโทมิ ฮิเดโยชิ โชกุนผู้รวบรวมประเทศสำเร็จในปี 1590 ออกคำสั่งให้มีการร้งวัดที่นา และประเมินจำนวนข้าวสารที่ผลิตได้ (ไทโคเคนจิ) ในทุก ๆ หัวเมืองอย่างถูกต้องเพื่อที่จะได้เรียกเก็บส่วยได้สมบูรณ์ ระบบร้งวัดที่นา และการร้งผลิตข้าวกลายเป็นนโยบายสำคัญของประเทศสืบเนื่องมาถึงรัฐบาลบะคุฟุในสมัยโทกุกาวาในศตวรรษที่ 17 หัวเมืองใดที่ผลิตข้าวได้มากก็สามารถนำข้าวส่วนที่เหลือไปแลกขายเปลี่ยนเป็นสินค้าอื่นที่ตนต้องการ ช่วงนี้เองที่ “ฮิปปัวข้าว” (โคเมะดงยะ) พากันเปิดร้านซื้อขายข้าวกันตามเมืองใหญ่ ๆ มีเรือลำเลียงข้าว มีร้านค้าปลีกร้าง และสินค้าอื่น ๆ เปิดทำการกันคึกคัก

เศรษฐกิจที่มีข้าวเป็นสินค้าหลักถูกยกเลิกไปในปี 1873 เมื่อรัฐบาลเมจิปฏิรูปการจัดเก็บภาษีใหม่หัวเมือง และประชาชนต้องจ่ายเงินภาษีให้กับรัฐบาลแทนข้าวสาร ข้าวสารจึงกลับมาเป็นธัญญาหารหลักของผู้คนเช่นแรกเริ่มอีกครั้งหนึ่ง

“โคะชิอิการิ” “สาซานชิกิ” “ฮิโตะเมะโบะระะ” “ากิตะโคะมาจิ” ฯลฯ ต่างเป็นแบรนด์ข้าวที่โด่งดังของญี่ปุ่นที่ถูกพัฒนาขึ้นในศตวรรษที่ 19 และยังเป็นที่ยอมรับกันทุกวันนี้ ส่วนใหญ่จะนิยมออกหวาน เวลาสุกใหม่ ๆ จะหอมอร่อยเป็นพิเศษ และแม้จะเย็นแล้วทำข้าวปั้น หรือบรจจุลงป็นโตก็ยังนิยมกินได้อร่อย

เวลาเรียก “ข้าว” คนญี่ปุ่นมักจะใส่คำว่า “โอะ” ซึ่งเป็นคำสุภาพลงไปข้างหน้ากลายเป็น “โอะโคะเมะ” เสมอพ่อแม่จะสอนให้ลูกไม่กินทิ้งกินขว้าง คีบข้าวสวยในถ้วยกินให้หมด จรดแม้เม็ดสุดท้าย ข้าวสารยังเป็นสินค้าชนิดเดียวที่ญี่ปุ่นห้ามนำเข้าอย่างเสรี ทั้งนี้เพื่อพยุงราคาข้าวไม่ให้ตกต่ำ ชาวนาสามารถรักษาที่นา และปลูกข้าวรองรับปากท้องคนในประเทศได้ต่อไป ที่นาไม่ใช่เป็นเพียงผืนดินสำหรับผลิตข้าวเท่านั้น แต่ยังเป็นแหล่งน้ำ และแหล่งพักบรเทาภัยยามเกิดแผ่นดินไหวหรือทสึนามิ เป็นทัศนียภาพทางจิตใจของคนญี่ปุ่นอีกด้วย

พิธีแรกนาในปีนี้จะสิ้นสุดไปแล้ว ข้าวที่เพิ่งลงกล้าไปจะค่อย ๆ เติบโตออกรวงเก็บเกี่ยวได้ รวกลางเดือนพฤศจิกายน หลังเก็บเกี่ยวเสร็จก็จะมีพิธีขอคุณเทพเจ้า (ชูกักกุไซ) และเทศกาลร่นเรียงตามศาลชินโตทั่วทุกภูมิภาควนเวียนกันเช่นนี้ปีแล้วปีเล่า

